

Koudwatervrees voor de radicale lectuur

Het mooie lijden van Platonov

Met *Platonov* plaatst het gezelschap van Arca een punt achter een seizoen dat met veel kritische belangstelling werd gevolgd. Jos Verbist en Jappe Claes, een jaar eerder aan de leiding van het gezelschap geplaatst, moesten het nu waarmaken. Dit seizoen moest blijken of Verbist en Claes al dan niet tot een hecht ensemble en coherent repertoire gekomen waren. *Platonov* werd zowat de vuurproef: het stuk dwingt tot structurele keuzes (in thema en vertelwijze) in de tekst zelf, tot meer dan gebruikelijke aandacht voor de behandeling van de toneelruimte, tot strenge, duidelijke opties in het spel van de acteurs. Vanuit die drie invalshoeken onderzochten we deze *Platonov*, een bewerking van Anton Tsjechovs eerste stuk, dat hij niet opgevoerd kreeg en dus ook maar niet uitgaf. Sinds Tsjechow artistiek heilig is verklaard, geldt elke schets, elk fragment van hem als opvoerbaar, dus ook het *Platonov* kladboek. *Platonov*, voorstelling en tekst, roepen meer vragen op dan je je in eerste instantie realiseert. Dit is de neerslag van pogingen tot antwoord.

De tekst

Jappe Claes, bewerker en regisseur, geeft zelf drie bronnen aan, waarop hij zijn *Platonov*-versie gebaseerd heeft. Er was de integrale *Platonov*-vertaling van Chiem van Houweninge en Ton Lutz (voor het Publiektheater gemaakt in 1977), er was de verregaande bewerking van de Britse auteur Michael Frayn, herdoopt als *Wilde Honing*, die de KNS en de Haagse Comedie al eens in het Nederlands toonden, en er is tenslotte de Duitse vertaling/bewerking van de toneel auteur Thomas Brasch. Deze drie versies verschillen grondig van karakter, van atmosfeer, van standpunt tegenover de personages, afzonderlijk en als groep. Vermits Tsjechow de integrale *Platonov* zoals wij die nu kennen nooit als zodanig had willen uitgeven - een gecorrigeerd manuscript is verloren gegaan - is die oertekst nogal onafhankelijk, uitleggerig vaak, overladen met afgebroken intriges en half ter sprake gebrachte themata. Een grove, rijke schriftuur, waar echter niet economisch mee omgesprongen is. In de hoofdplot maken we, naar aanleiding van een tuinfeest bij de jonge weduwe Anna Petrovna Vojnitsjev, de confrontatie mee van de dorpsonderwijzer Mikhail Vasiljevitsj Platonov met zijn verleden enerzijds -

gefrustreerde ambities, vrouwen die hij ongelukkig achterliet - en zijn toekomst anderzijds - wanhopige vluchtelingen, onmacht om zinvol verder te leven.

Slechts zijdelings gebruikt Jappe Claes de neventhemata - de stervende Russische samenleving, moreel en materieel, en de verdrongen klassetegenstellingen. Claes grijpt in deze bewerking qua schriftuur in grote mate terug naar de oertekst - concreet: de Publiektheater-*Platonov* - maar hij snoeit in de anekdotiek: hij laat bijvoorbeeld het als metafoer nochtans interessante schaakspel uit het eerste bedrijf vallen en versmalt het gesprek tussen Anna Petrovna en de aan lager wal geraakte dokter Triletski (Platonovs zwager) tot een sfeervol mijmeren in het luchtledige. Hij kiest voor een wat cliché-matige 'Tsjechow-sfeer', maar slaagt er met zo'n ingreep bv. ook in om het contrast tussen deze sloomheid en de gedrevenheid van de andere personages - in het eerste deel vooral van Platonov zelf - dramatisch vruchtbaar te maken. Bij Michael Frayn tref je in essentie dezelfde principiële keuze aan: een psychologisch-realistisch verhaal rond het titel-personage, waarbij veel nuances bij de anderen verloren gaan. Het meest flagrante voorbeeld is de kolonel-oprust Triletski (Platonovs schoonvader) die Jappe Claes ondubbelzinnig als een chronische dronkaard tekent - zoals Michael Frayn, die hierin Tsjechow zwaar naar zijn hand zet, ook doet. Van Osip, de paardedief, de

enige prolet in het stuk, maakt Jappe Claes een 'originele' karikatuur met een Oostvlaams dialect en een brokkelige zinsbouw. Hier grijpt Claes wel naar een door Thomas Brasch gehanteerd principe: de mate van samenhang van zinnen, verhalen en uitlatingen over gevoelens, bepaalt in hoge mate het personage, niet in het minst de sociale klasse waarvan het deel uitmaakt.

Opvallend, voor de structuur van Jappe Claes' *Platonov* is dat hij uitvoerig schraapt in de aan Van Houweninge/Lutz ontleende passages, terwijl hij Frayns scènes (weliswaar minder in aantal) haast integraal overneemt. Het resultaat is dat de rustige Tsjechow even opgepept gaat klinken als de nerveuze Frayn. Dit heeft merkwuurde gevolgen. Het tweede deel van het stuk speelt zich af in Platonovs dorpschooltje. De vrouwen uit Platonovs verleden - Anna Petrovna en Sofia, nu getrouwd met Sergej Vojnitsjev, stiefzoon van Anna Petrovna - achtervolgen hem tot in de klas, nadat hij hen op het tuinfeest met hun en zijn verlangens heeft geconfronteerd. Geleidelijk dringt het ook tot Sasja, Platonovs vrouw, door dat ze bedrogen is. Het vierde bedrijf toont de aftakeling van Platonov, verlaten door Sasja, en van Sergej, verlaten door Sofia, en, in mindere mate, van de vrouwen. Bij de vrouwen lijkt er immers nog een drift te overleven, zelfs al is het 'object' (Platonov) verdwenen. Door het aan Frayn ontleende dramatische ritme, de snelle opeen-

'Platonov' (Arca)
— Foto's Luc
Monsaert

